

Οι απόψεις των παιδιών για τις οικιακές βοηθούς από την Σρι Λάνκα και τις Φιλιππίνες: Μια έρευνα του Κέντρου Μελέτης της Παιδικής και Εφηβικής Ηλικίας

Από τον Δρ Σπύρο Σπύρου*

Το Κέντρο Μελέτης της Παιδικής και Εφηβικής Ηλικίας, ένας μη-κυβερνητικός, μη-κερδοσκοπικός οργανισμός που επικεντρώνει τις δραστηριότητες του στην έρευνα για την παιδική ηλικία, έχει πρόσφατα αποπερατώσει μια ποιοτική έρευνα στα Ελληνοκυπριακά δημοτικά σχολεία με θέμα: Οι αντιλήψεις, γνώσεις, και νοοτροπίες των παιδιών δημοτικής εκπαίδευσης για τις γυναίκες, οικιακές βοηθούς από την Σρι Λάνκα και τις Φιλιππίνες. Η έρευνα αποτελείται από εις βάθος συνεντεύξεις και ομάδες επικέντρωσης με παιδιά της 5^{ης} και 6^{ης} τάξης και υποστηρίχθηκε από το Δικοινοτικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης το οποίο επιχορηγείται από τις USAID και UNDP και εκτελείται από την UNOPS. Σ' αυτό το άρθρο παρουσιάζονται μερικά, συγκεκριμένα παραδείγματα για το πως τα παιδιά βλέπουν τις οικιακές βοηθούς από την Σρι Λάνκα και τις Φιλιππίνες. Η προσπάθεια που γίνεται είναι να δοθεί μια αίσθηση για το πως η ευρύτερη κοινωνία διαμορφώνει τις αντιλήψεις των παιδιών για αυτές τις γυναίκες και πως, την ίδια στιγμή, τα ίδια τα παιδιά δίνουν μορφή στις αντιλήψεις τους διαμέσου των καθημερινών εμπειριών τους.

Όταν ρωτήσαμε τα παιδιά να μας πουν τι έρχεται στο μυαλό τους όταν ακούν τις λέξεις «Σρι Λανκέζα» και «Φιλιπινέζα», η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών μας ανέφερε τις λέξεις «οικιακή βοηθός», το οποίο εισηγείται μια ξεκάθαρη ταύτιση μεταξύ των αντίστοιχων εθνικών κατηγοριών και του συγκεκριμένου επαγγέλματος. Τα παιδιά επίσης χρησιμοποίησαν μια σειρά από άλλες συγγενικές λέξεις για να περιγράψουν τις γυναίκες από την Σρι Λάνκα και τις Φιλιππίνες όπως «καθαρίστρια» και «babysitter». Ένα αγόρι ακόμη χρησιμοποίησε τον όρο «δούλα» και «κοροίδο» για να περιγράψει τις οικιακές βοηθούς από τις Φιλιππίνες επειδή, όπως ο ίδιος εξήγησε, ο κόσμος τις διατάζει συνέχεια, τις εκμεταλλεύεται και τις κοροϊδεύει. Άλλος ένας σημαντικός χαρακτηρισμός που τα παιδιά υπέδειξαν με ετοιμότητα ήταν το χρώμα. Έχουν περιγράψει τις οικιακές βοηθούς από την Σρι Λάνκα και τις Φιλιππίνες ως «μαύρες» σε αντίθεση με το «δικό μας» άσπρο χρώμα.

Στην πραγματικότητα, μερικά παιδιά, στην προσπάθεια τους να καταλάβουν ποιες είναι οι Σρι Λανκέζες και οι Φιλιπινέζες, τις φαντάστηκαν ριζικά διαφορετικές από «εμάς». Για παράδειγμα, ένα αγόρι φαντάστηκε τις διατροφικές τους συνήθειες ως εξωτικές και παράξενες: «Τρών φίδια, έτσι φτωσιοί άνθρωποι, εν τρών φαγιά όπως τρώμε εμείς». Ομοίως, όταν σε μια ομάδα επικέντρωσης ένα άλλο αγόρι υπέδειξε ότι η οικιακή βοηθός από τις Φιλιππίνες που η οικογένεια του απασχολεί έχει έξι αδέρφια, ένα κορίτσι πρόσθεσε ότι «επειδή εν έχουν τίποτε να κάμουν γεννούν».

Παρόλο που τα παιδιά αναγνώρισαν πολυάριθμες διαφορές μεταξύ «εμάς» και «αυτούς», μερικά από αυτά αναγνώρισαν και ομοιότητες. Η πιο κοινή ομοιότητα που υποδείχθηκε ήταν ο «χαρακτήρας» τον οποίο τα παιδιά βρίσκουν ότι είναι παρόμοιος μεταξύ των Σρι Λανκέζων και των Φιλιπινέζων από την μια και των Ελληνοκυπρίων από την άλλη. Όπως ένα παιδί εξήγησε αναφερόμενος σε μια οικιακή βοηθό από την Σρι Λάνκα: «Εν όπως εμάς . . . όπως η μάμα μας προσέχει εμάς προσέχει μας τσιαί τσίνη . . . όπως καθαρίζουμεν εμείς τα σπίθκια μας καθαρίζει τσιαί τσίνη». Ακόμη, παρά την γενική, θετική εκτίμηση, τους μερικά από τα παιδιά διακρίβωσαν τις

δηλώσεις τους με αμφιβολία για την αξιοπιστία των απόψεων τους. Για παράδειγμα, ένα κορίτσι σε μια συζήτηση ομάδας επικέντρωσης εξήγησε ότι «μπορεί να ψέματα τούτα ούλλα που πιστεύουμε, μπορεί άμα την Κυριακή που έχουν το off τους ούλλες να δείχνουν το πραγματικό τους εαυτό».

Τα πλείστα παιδιά περιέγραψαν τις γυναίκες από την Σρι Λάνκα και τις Φιλιππίνες ως «καλές» ή «πολύ καλές», με «καλό χαρακτήρα» και «ευγενικές». Άλλα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν ήταν: φιλικές, αγαπητές, υπάκουες, εργατικές και εξυπηρετικές.

Παρόλα ταύτα, για μερικά παιδιά η θετική εκτίμηση που είχαν ήταν βασισμένη στις αντιλήψεις τους για αυτές τις γυναίκες ως «παθητικές» και «υπάκουες». Ένα αγόρι, για παράδειγμα, μας είπε ότι ο χαρακτήρας των οικιακών βοηθών από την Σρι Λάνκα είναι καλός επειδή «Ας πούμε ούτε να σου θυμώσουν μπορούν αν τους κάμεις κάτι». Για αυτό το αγόρι, η ποιότητα του χαρακτήρα τους μετρείται με βάση την ικανότητα ή την αδυναμία τους να αντιδράσουν σε αυτούς που τους κάνουν κάτι κακό. Με άλλα λόγια, το να είσαι δουλοπρεπής, μη-αντιδραστικός, και υπάκουος είναι σημάδι καλού χαρακτήρα. Όπως άλλο ένα αγόρι εξήγησε, «είχα και γω μια Φιλιπινέζα στο σπίτι, ήταν σχετικά καλή, με υπάκουε, ήταν καλή».

Φυσικά, δεν ήταν όλα τα παιδιά ιδιαίτερα ενθουσιασμένα με την παρουσία ξένων εργατών στην Κύπρο. Ένα αγόρι, για παράδειγμα, ήταν πολύ ξεκάθαρο για την αντιπάθεια του για τις γυναίκες από την Σρι Λάνκα και τους ξένους γενικά: «Εν είναι η ομάδα ξένων που μου αρέσουν. Ας πούμε οι μαύροι δεν μου αρέσουν . . . ας πούμε εμείς ντυνούμαστεν το χειμώνα, φορούμε παπούτσια, τσίνες κυκλοφορούσιν με τα σάνταλα, εν μου αρέσει τούντο πράμα. Να μεν είμαστεν η χώρα όπως τες Ηνωμένες Πολιτείες που φιλοξενούν κόσμο. Ας πούμε, ο Καναδάς φιλοξενά πολλή ξένο κόσμο, έχουν τες δικές τους συνήθειες, αλλά νομίζω δεν είμαστε αυτή η χώρα. ... Εννοώ είμαστε διαφορετική χώρα. Στο Καναδά μπορεί να τα βλέπουν αλλιώς τα πράγματα αλλά εμείς οι παραπάνω Κύπριοι δεν μας αρέσουν να έρχονται».

Για άλλα παιδιά υπάρχει θέμα εμπιστοσύνης για το αν μπορείς δηλαδή να εμπιστευτείς την ανατροφή των παιδιών σου σε μια Φιλιπινέζα οικιακή βοηθό. Με τα λόγια ενός κοριτσιού: «Οι περισσότεροι εμπιστεύονται τους. Εγώ νομίζω εν πρέπει γιατί μπορεί, ας πούμε, αν προσέχει ένα μωρό να του μάθει την θρησκεία τους, τα ήθη και τα έθιμα της χώρας [της]».

Όταν έρχονται να συγκρίνουν τις Σρι Λανκέζες και Φιλιπινέζες οικιακές βοηθούς πολλά παιδιά εκφράζουν την ξεκάθαρη προτίμηση τους για τις Φιλιπινέζες γιατί, όπως ένα παιδί εξήγησε, «δεν κλέβουν όπως οι Σρι Λανκέζες». Όμως, η πλειονότητα των γυναικών από τις Φιλιππίνες και την Σρι Λάνκα θεωρούνται καλύτερες σαν οικιακές βοηθοί από τις Ρωσίδες και τις Βουλγάρες οι οποίες θεωρούνται να είναι περισσότερο αναμεμιγμένες με άλλου είδους εργασία (π.χ. αρτίστες σε καμπαρέ, υπάλληλοι σε μπαρ, κλπ).

Πολλά από τα παιδιά που οι οικογένειες τους απασχολούν οικιακές βοηθούς περιγράφουν τις σχέσεις μαζί τους ως «καλές» ή «πολύ καλές». Για μερικά παιδιά η σχέση είναι εξαιρετικά σημαντική. Ένα κορίτσι, για παράδειγμα, ήταν πολύ ξεκάθαρο για τα αισθήματα της προς την Σρι Λανκέζα οικιακή βοηθός τους: «Την αγαπώ, κι αυτή με αγαπά». Το κορίτσι εξήγησε ότι η οικιακή βοηθός τους τους βοηθά όταν

χρειάζονται κάτι και είναι πολύ ευαίσθητη ειδικά απέναντι στα παιδιά: «Μου αρέσει που μας αγαπά, εν μας θυμώνει, και έρχεται σε επαφή μαζί μας κάθε μέρα».

Για άλλα παιδιά, η σχέση με την οικιακή βοηθό εξαρτάτε σε μεγάλο βαθμό με το πως αξιολογούν τον χαρακτήρα της σε σχέση με την εργατική της επίδοση. Ένα κορίτσι, για παράδειγμα μας έχει πει ότι συμπαθεί την Σρι Λανκέζα οικιακή βοηθό της οικογένειας επειδή «Πάντα καθαρίζει. Άμαν έν έση τίποτε να κάμει πιάνει την μάμα μου τηλέφωνο για να της πει ‘τι έχω να κάμω άλλο;’».

Από την άλλη, δεν ήταν όλα τα παιδιά ευχαριστημένα με τις οικιακές τους βοηθούς. Μερικά παιδιά αντιπαθούν συγκεκριμένες όψεις της συμπεριφοράς και του χαρακτήρα των οικιακών τους βοηθών. Για παράδειγμα, ένα αγόρι δεν ήταν ευχαριστημένο με την οικιακή τους βοηθό επειδή όπως εξήγησε «είναι δύσκολο να σου κάνουν αυτό που θέλεις».

Δεν είναι όλα τα παιδιά που είδαν την σχέση εργοδότη-οικιακής βοηθού με τον ίδιο τρόπο και μερικά παιδιά ήταν σχετικά επικριτικά για την εκμετάλλευση αυτών των γυναικών που πιστεύουν ότι υπάρχει. Σε μια συζήτηση ομάδας επικέντρωσης, ένα αγόρι υπόδειξε ότι μερικοί Κύπριοι εκμεταλλεύονται τις Σρι Λανκέζες οικιακές βοηθούς πληρώνοντας τες λιγότερα λεφτά από όσο πρέπει και δίνοντας τους πάρα πολλές δουλειές τις οποίες δεν θέλουν οι ίδιοι να κάνουν. Άλλο ένα αγόρι πρόσθεσε μια κριτική άποψη για αυτό το θέμα: «Ξέρω σπίτια, να μην αναφέρω, που εκμεταλεύονται τες πολύ σκληρά, ας πούμε ‘πήγαινε φέρμου το τσίνο’ που βαρκέτε να πάει να το φέρει. Ούλλα τσίνη να τα κάμει. Εν ούλλα τσίνοι που να τα κάμουν;». Σ’ αυτό, άλλο αγόρι αντέδρασε μ’ αυτό: «Εντάξει έση τσιαί λίο δίκαιο αλλά παραπάνω ποια εν η δουλειά τους; Να τα κάμουν τσιαί τσίνα. Πληρώνουμεν τες γιατί να μεν τες διατάξουμεν;». Το παραπάνω δείχνει ότι μερικά παιδιά είναι ικανά να έχουν κριτική άποψη για υποθέσεις εκμετάλλευσης για τις οποίες ξέρουν. Από την άλλη, δείχνει ότι άλλα παιδιά νιώθουν μια αίσθηση δικαώματος η οποία αίσθηση στα μυαλά τους δικαιώνει τις διαταγές τους στις Σρι Λανκέζες οι οποίες, έτσι κι’ αλλιώς, απασχολούνται από αυτούς και επομένως θα πρέπει να ακολουθούν τις επιθυμίες των εργοδοτών τους.

Αλλά πως θα ένιωθαν αυτά τα παιδιά αν η οικιακή τους βοηθός απεφάσιζε να φύγει ή αν θα έπρεπε να φύγει επειδή η άδεια παρομοιής της έχει λήξει; Τα πλείστα παιδιά είπαν ότι θα νιώσουν «λυπημένα» ή «πολύ λυπημένα». Ένας λόγος που ανέφεραν μερικά παιδιά ήταν ότι η οικιακή τους βοηθός είναι με την οικογένεια για πολλά χρόνια και έτσι νιώθουν μια σχέση. Μερικά παιδιά θεωρούν την οικιακή τους βοηθό σαν μέλος της οικογένειας ενώ άλλα σαν φίλη. Ένα κορίτσι, για παράδειγμα, είπε ότι θα λυπηθεί αν η οικιακή βοηθός τους φύγει επειδή θα χάσει μία φίλη. Όπως εξήγησε, «Όταν είμαι μόνη μου κάμνει μου συντροφιάν. Πριν λίες μέρες αρρώστησα, ήρτεν τσιήδεμεν, αγαπά με».

Είναι φανερό ότι η εικόνα που διαφαίνεται από αυτή την έρευνα είναι σχετικά πολύπλοκη. Η αντίληψεις των παιδιών για τις Σρι Λανκέζες και Φιλιπινέζες οικιακές βοηθούς είναι γεμάτες στερεότυπα, προκαταλήψεις και άγνοια. Την ίδια στιγμή, τα παιδιά-και ιδιαίτερα τα παιδιά με οικογένειες που απασχολούν οικιακές βοηθούς από την Σρι Λάνκα και τις Φιλιπίνες- συχνά αναπτύσσουν σχέσεις με αυτές τις γυναίκες και τις γνωρίζουν με ένα πιο ιδιαίτερο τρόπο, με άλλα λόγια, σχετίζονται μαζί τους σ’ ένα πιο ανθρώπινο επίπεδο. Οι αντιφάσεις στα λόγια των παιδιών αντανακλούν τις

αντιφάσεις που υπάρχουν στην Κυπριακή κοινωνία γενικότερα οι οποίες συχνά προάγουν την διγλωσσία του είδους «δεν είμαστε ρατσιστές αλλά ... ». Η εκπαίδευση σίγουρα μπορεί να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στο να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτύξουν μια καλύτερη γνώση για αυτούς τους ανθρώπους, για τους πολιτισμούς, ιστορίες, λόγους που αφήνουν τις οικογένειες τους πίσω για να έρθουν στην Κύπρο να δουλέψουν, και για τους συχνά, πολύπλοκους και μη-προνομιούχους κόσμους τους. Ωστόσο, η επίσημη εκπαίδευση από μόνη της δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τα ερωτήματα του ρατσισμού, της ανεκτικότητας και του σεβασμού προς τον άλλο. Άλλοι θεσμοί όπως η οικογένεια και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας χρειάζεται να επανασκεφτούν τους ρόλους τους στην κοινωνία και να συμβάλουν σ' αυτό το τρόπο σκέψης. Ακόμη, το Κράτος χρειάζεται να αναλάβει τις δικές του ευθύνες και να κατευθύνει τις πολλαπλές απαιτήσεις οι οποίες αναδύονται από τέτοιες διαπολιτισμικές διαπλοκές. Η Κύπρος είναι μια πολυ-πολιτισμική κοινωνία και θα συνεχίσει να είναι. Η πρόκληση να δημιουργηθεί μια κοινωνία συμπερίληψης η οποία θα σέβεται την διαφορετικότητα είναι περισσότερο επιβεβλημένη τώρα που η χώρα έχει ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση και άνθρωποι από διάφορα εθνικά και πολιτισμικά υπόβαθρα θα είναι ακόμη πιο πιθανόν να ζουν ανάμεσα μας.

* Ο Δρ Σπύρος Σπύρου είναι καθηγητής κοινωνικής ανθρωπολογίας στο Cyprus College και ο διευθυντής του Κέντρου Μελέτης της Παιδικής και Εφηβικής Ηλικίας.